

Secunda divisio substantialis actionis.

7. Secundo, subdividi potest actio substantialis in eam quæ sine subjecto fit, et quæ fit ex subjecto, quæ divisio jam satis constat ex dictis: prior enim est creatio, et posterior generatio. Quæ ulterius subdividi possunt in productionem et conservationem: de qua divisione late supra disputatum est, et ostensum, non esse secundum rem, sed secundum rationem. Ac rursus possunt illa membra in varias species dividi juxta varietatem terminorum, ut superius etiam diximus. Potest autem etiam de hac divisione dubitari, an sit univoca vel analogica. Videri enim potest analogica duplici ratione. Prima, quia Deus in ratione primæ causæ efficientis est primaria causa respectu omnium aliarum, ita ut analogice de illis causa efficiens dicatur, et Deus sit primum analogatum; ergo, cum creatio sit quasi prima actio Dei ut efficientis, a qua omnes aliæ essentialiter pendent, aliquo modo videtur actio analogice dici de illa et de aliis actionibus, et creationem esse primum analogatum. Secundo, quia creatio est quæ dat simpliciter esse; per generationem autem non datur simpliciter esse ut sic, sed tale esse, et (ut ita dicam) tantum ex parte, applicando, scilicet, formam materiæ.

8. Sed, licet hæ rationes sint probabiles, nihilominus non videtur hic intercedere sufficiens ratio analogiæ; nam per generationem vere ac proprie fit substantia, quæ est simpliciter ens, et univoce dicitur de omnibus creatis; ita, licet ex modo semper creatio sit excellentior actio, sæpe tamen res facta per generationem perfectior est quam quæ fit per creationem. Item, quod omnis generatio supponat aliquam creationem saltem materiæ, non sufficit ad analogiam constituendam, quia illa præsuppositio est tantum materialis, sicut etiam forma supponit materiam, et non propterea est analogice substantia respectu illius. Accedit, quod omnis actio generandi necessario est actio ipsius Dei, quamvis non solius, et ideo propter peculiarem habitudinem quam creatio habet ad Deum, non oportet ut ratio actionis per prius et cum analogia illi conveniat. Unde, licet ratio causæ efficientis, quoad vim agendi, analogice dicatur et per prius de Deo, tamen quoad actualem actionem, non oportet ut intercedat analogia, quia etiam Deus denominatur actu agens ab actione creata, et interdum ab ea-

dem a qua creatura etiam agere dicitur, ut supra visum est.

Tertia divisio in transeuntem et immanentem actionem.

9. Tertio subdividitur actio accidentaliter in immanentem et transeuntem; de qua divisione satis multa diximus. Nec refert quod illa differentia transeuntis actionis etiam substantialibus actionibus convenire videatur, quia non possumus differentias magis proprias invenire, sed sumendæ sunt, prout accommodantur generi quod dividunt. Nam etiam aliæ differentiæ possunt esse communes his membris, et secundum eas possent hæ divisiones aliter ordinari, quia et accidentaliter actio est ex præsupposito subjecto, et potest etiam aliqua sine subjecto fieri, ut creatio vel conservatio accidentis extra subjectum. Item in actionibus accidentalibus datur productio et conservatio. Posset etiam actio primo dividi in spiritualem et materialem, et deinde hæc membra in alia. Nihilominus tamen ordo propositus videtur convenientior, et propter majus discrimen inter actiones substantiales et accidentales, et præsertim si ex his tantum posterioribus unum prædicamentum conficitur. Recte igitur divisa est actio accidentaliter in immanentem et transeuntem. Immanens proprie tantum illa dicitur, quæ formaliter manet in eadem potentia proxima a qua elicitur, quæque ex suo genere talis est, ut nunquam in alio subjecto fieri possit, et hoc modo tantum actiones cognoscendi et amandi sunt immanentes, in quibus plura dantur genera et species actionum, quas hic amplius tradere non est necesse; id enim spectat ad scientiam de anima et de Angelis.

10. *Aliquæ vitales et connaturales actiones late vocantur immanentes.* — Aliquando vero extenditur nomen actionis immanentis ad omnem illam quæ in supposito operante manet, et hoc modo omnes motus vitales, et nutritionis, et augmentationis, et motus etiam localis animantium, poterunt immanentes appellari; item motus naturalis terræ deorsum tendentis, aut aquæ reducentis se ad pristinam frigiditatem. Sed hæ omnes improprie sunt actiones immanentes, quia, licet sint in eodem supposito, non tamen secundum eandem partem, vel non secundum eandem potentiam aut vim agendi. Et motus illi naturales peculiariter excluduntur, quia aliquo modo tribuuntur extrinseco agenti, sicut gene-

ranti; et eadem ratione naturalis emanatio, verbi gratia, potentiarum ab anima, etiamsi suo modo sit actio, ut supra visum est, et in eadem anima maneat, tamen, quia extrinseco agenti proprie tribuitur, non est proprie actio immanens. Ita fit ut propria actio immanens solum in vitalibus actionibus inveniat, quamvis non convertatur, quia non omnis actio vitalis immanens est in proprietate jam dicta.

11. *An sit aliqua actio formaliter immanens et transiens virtualiter.* — Actio transiens subdividi ab aliquibus solet in formaliter transeuntem, vel tantum quoad efficientiam; imo, qui putant actionem omnem esse in agente, existimant nullam actionem dictam esse transeuntem, nisi ob efficaciam. Ego vero censeo nullam actionem ut actionem esse transeuntem quoad efficaciam tantum, quia actio ut actio non est efficax, nisi ratione sui termini intrinseci; unde, si talis est actio, quæ in agente maneat, ideo est quia in eo manet terminus ejus; ergo, ut est actio, non potest esse transiens quoad efficaciam. Quod si interdum per actum immanentem aliquid extra fit, non fit per illum in ratione actionis, sed ut principium agendi, ut supra dictum est de scientia et voluntate divina; et idem est de voluntate creata quatenus est operativa ad extra. Quocirca actio immanens tunc prout est actio, non per se, sed per suum intrinsecum terminum operatur ad extra. Ut si reductionem aquæ ad pristinum frigus, actionem immanentem vocemus, licet ex ea proveniat quod aqua facta frigida rem extrinsecam frigefaciat, actio illa reductionis non dicitur proprie transiens quoad efficaciam, quia illa sistit in suo termino; altera vero actio sequitur ex virtute termini prioris actionis, tanquam ex principio novæ actionis. Ad hunc ergo modum intelligendum est, quotiescunque actus immanens est principium alicujus effectus extra operantem; imo, si interdum in ipso operante aliquem alium effectum relinquit, eodem modo illum efficit. Omnis ergo actio transiens, si proprie et in ratione actionis transiens sit, ideo talis dicitur, quia est formaliter transiens, id est, ab agente exiens, et in passum recepta. Quæ rursus dividi potest in plures species et modos actionum transeuntium, quarum tractatio et speculatio propria est physicorum; nam hujusmodi actio maxime concernit materiam sensibilem, ac proinde eadem fere ratio est de actione et de motu quoad has species.

12. Aliæ item divisiones actionum inveniuntur in auctoribus, quæ, quantum ad præsens spectat, satis sunt ex superioribus notæ, ut quod distinguitur actio in vitalem et non vitalem, quam supra, sect. 3, tetigimus. Item, quod distingui posset in eam quæ est per propriam efficientiam, vel per naturalem resultantiam; de qua dictum est tractando de efficiente causa. Aliam denique tradidimus supra, in actionem instantaneam et successivam; de qua plura dicemus disputatione sequenti. Hæc igitur de actione dixisse sufficiat.

DISPUTATIO XLIX.

DE PASSIONE.

Passionis nomen varia significat. — Passionis nomen in usu philosophorum et Theologorum æquivocum est, ut ex Aristot., lib. 5 Metaph., c. 21, et ex D. Thoma, 1. 2, q. 22, art. 1, aliisque locis et ex aliis auctoribus passim constat. Nam et affectus animi passionibus appellari solent, et quædam qualitates tertiæ speciei, passionibus appellantur, ut patet ex c. de Qualitate. et 3 Physic., cap. 3. Præterea maxime aliquis pati dicitur, quando aliquid præter naturam suam patitur, aut quando aliquid amittit. Late vero passio dicitur omnis receptio alicujus formæ, qualiscunque illa sit. Et hoc modo in præsentibus sumitur; sic enim correspondet actioni, quamvis non omni, sed illi quæ fit ex præsupposito subjecto. Quoniam vero actio et passio sic sumptæ magnam inter se connexionem habent, et in multis conveniunt, ideo multa etiam ex iis quæ de actione dicta sunt, servata proportione, applicari possunt ad passionem; et ideo brevius hanc disputationem expediemus, explicando imprimis convenientiam et discrimen inter actionem et passionem, et deinde propriam naturam passionis et species ejus declarando.

SECTIO I.

Utrum passio in re ipsa differat ab actione.

1. *Aliquorum sententia improbat.* — De actione et passione aliqui opinati sunt esse res realiter distinctas, quod necesse est sentiant illi qui existimant actionem nil aliud esse quam relationem agentis ad patientem; passionem vero relationem patientis ad agentem. Quod sensit Scotus, in 4, dist. 13, q. 1, et Quodlib. 11, quem sequitur Anton. Andr., in libro

de Sex princ., quæst. 9. Hæc tamen sententia rejecta est in superioribus in actione, et eadem vel majori ratione rejicienda est in passione, quia per passionem ut sic non refertur patiens ad agens, sed solum passum ipsum afficitur passione in ordine ad terminum aliquem; est enim passio receptio alicujus formæ. Et quamvis omnis passio sit ab aliquo agente, tamen solum est ab eo ut a causa extrinseca; unde non solum non dicit formaliter relationem ad agens, verum etiam non includit in suo formali ac præciso conceptu respectum transcendentem ad agens; alioqui in sua ratione includeret id quod est de ratione actionis. Si quæ ergo est relatio patientis ad agens, illa resultat ex passione, et in ea fundatur; ideo enim ad illud refertur, quia ab illo patitur; non possunt ergo actio et passio illo modo distingui. Omitto alia, quæ de relationibus extrinsecis advenientibus superius dicta sunt, quæ etiam hic applicari possunt.

2. *Aliorum sententia refutatur.* — Alii dixerunt actionem et passionem interdum distingui realiter, aliquando vero minime; nam quando actio est in agente, et infert passionem in passum, realiter distinguuntur; quando vero actio cum passione ipsa transfertur in passum, aut utraque manet in ipso agente, quod simul etiam patiens sit, tunc non habere realem distinctionem. Verumtamen, cum supra rejecerimus primum membrum hujus partitionis, et ostenderimus nullam esse actionem proprie dictam, quæ passionem inferat in aliud subjectum, præter illud in quo ipsa est, pro constanti relinquimus nec partitionem illam esse necessariam, neque ex illo capite, nimirum ex distinctione subjectorum, actionem et passionem realiter aliquando distingui. Ut autem formalis et propria sit comparatio, facienda est inter passionem, et actionem, quæ illam inferat; nam si disparate (ut ita dicam) comparentur, sæpe poterunt distingui realiter; sic enim passiva generatio realiter distinguitur a creatione, et in universum actio creandi dici poterit realiter distingui a passione, vel negative, quia nullum habet passionem sibi intrinsece conjunctam; vel positive respectu aliarum passionum, quas ipsa non infert. Sed hæc comparatio est extrinseca et accidentaria. Conferenda ergo est passio cum actione illativa passionis, et proportionate unaquæque passio cum actione cui correspondet.

Actio et passio non distinguuntur realiter.

3. Sic igitur explicato sensu hujus comparisonis, est communis et vera sententia, actionem et passionem non distingui realiter proprie et rigore. Hæc est sententia Arist., 3 Phys., c. 3, ubi ait actionem et passionem in re esse eundem actum seu motum, differreque penes diversos respectus. Quod idem docent auctores supra citati, quia vel actio et passio distinguuntur realiter ut duæ res, vel ut duo modi reales et realiter distincti. Primum dici non potest, quia, ut supra visum est, actio non est res proprie sumpta, sed modus rei; ergo nec passio potest esse res habens ex se propriam entitatem, sed modus rei. Est enim ejusdem modi et ordinis cum actione, et secundum propriam formalitatem minorem importat perfectionem. Item motus non est res proprie, sed modus rei ergo nec passio; sunt enim ejusdem rationis, vel potius idem, ut infra dicam. Secundum etiam non potest esse verum, quia modi reales, ut supra, in disp. 7, dictum est, ex se non habent distinctionem realem, sed juxta eas res quarum sunt modi; sed passio et actio quæ illam infert, sunt modi ejusdem rei, nimirum ejusdem motus aut ejusdem termini; ergo non possunt esse modi realiter distincti. Probatur minor, tum ex doctrina Aristotelis, et communi supra citata, tum ex re ipsa, quia passio nihil aliud est quam fieri formæ, seu formalis termini actionis prout recipitur in subjecto, et illud immediate educit de potentia in actum; sed fieri termini vel formæ nihil aliud est quam quidam modus ejus; ergo passio est modus termini actionis. At supra etiam ostensum est, actionem, nihil aliud esse quam modum quemdam ejusdem termini, scilicet, dependentiam ejus ab agente; ergo actio et passio sunt modi ejusdem rei; ergo non possunt inter se habere realem distinctionem. Et confirmatur, nam actio non distinguitur realiter a termino, ut supra dictum est; sed hoc ipsum ostendemus statim de passione respectu termini; ergo neque inter se possunt realiter distingui. Confirmatur tandem illa vulgari ratione, quod distinctio non est introducenda sine necessitate; hic autem nulla est necessitas, ut a fortiori ex dicendis constabit.

Varia sententia de distinctione modali inter actionem et passionem.

4. Dubitari etiam ulterius potest, an sal-

tem admittenda sit distinctio modalis, quæ actualis sit et ex natura rei, inter actionem et passionem: sic enim sæpe contingit modos ejusdem rei, et ab illa sic distinctos, inter se etiam eodem modo distingui. Hanc ergo distinctionem putant multi admittendam esse inter actionem et passionem. Alii vero lubrice loquuntur, vocantes illam distinctionem formalem. Potestque hæc sententia fundari, vel in prædicamentali distinctione actionis et passionis, vel in distinctione inter potentiam activam et passivam. Cum enim actio sit actus potentia activæ, et passio passivæ, et potentia istæ in re distinctæ sint aliquo modo, necessarium videtur ut etiam actio et passio in re ipsa et ex natura rei aliquo modo distinguantur.

5. Aliter Hervæus, Quodlibet. 7, q. 14, ait actionem et passionem differre, quia agens est de ratione actionis, et passum de ratione passionis, extrinsece (inquit) et per additionem, sicut causa est de ratione effectus. Vix tamen intelligitur quid sibi velit, nisi dicat idem quod alii aiunt, et nos etiam statim dicemus, actionem et passionem differre secundum diversos respectus ad agens vel patiens, quem tamen sensum non videtur Hervæus intendere, nam ex professo contendit relationes ad agens et passum non esse de ratione actionis et passionis. Unde significat motum existentem in passo esse actionem quatenus per denominationem extrinsecam denominat agens actu; passionem vero esse quatenus subjectum denominat patiens actu, etiam sine ulla relatione ad ipsa; quod plane est inintelligibile, si non intercedat saltem respectus transcendentalis.

6. Et ideo clarius Capreolus, in 2, d. 1, q. 2, art. 1, concl. 2, dicit actionem et passionem differre per diversas relationes; vult tamen has relationes non in recto, sed in obliquo pertinere ad actionem et passionem. Unde sentit in re et intrinsece nullo modo differre actionem et passionem, sed esse eandem mutationem vel motum; extrinsece vero differre per relationes quas connotant. Eam vero relationem in actione ait esse relationem agentis ad effectum, quæ est in ipso agente: in passo vero esse relationem effectus ad causam. Sed hanc sententiam falsam esse in actione supra ostendimus; est autem eadem proportionalis ratio de passione. Primo, quia relatio effectus ad causam consequitur ex passione in ipso passionis termino; ergo non potest per illam consti-

tui passio in ratione passionis. Secundo, quia passio ut sic proxime respicit passum, quatenus est forma quædam actuans illud, et illud denominans actu patiens; ergo respectus, quem includit passio ut sic, non est respectus ipsius patientis ad aliud, sed est respectus ipsiusmet passionis ad subjectum quatenus est proprie et speciali quodam modo actus illius. Unde si passum ipsum in concreto consideretur, formaliter non dicit effectum ut relatum ad agens, sed dicit tantum subjectum ut affectum passione tendente in aliquem terminum; ergo nullo modo illa relatio pertinet ad rationem passionis. Imo, si relatio ad agens alicui harum tribuenda est, potius actioni quam passioni est adscribenda, quia relatio ad causam non est nisi relatio originis ab illa; hæc autem relatio primo convenit actioni, et si non prædicamentally, sed transcendentaliter sumatur, intrinsece ingreditur rationem illius, ut supra ostendi.

7. Denique vix intelligitur quomodo actio et passio distinguantur per extrinsecas relationes in obliquo connotatas, nam eo modo quo distinguuntur per illas, constituentur etiam per illas; ergo vel constituentur per illas, ut per formas a quibus idem motus extrinsece denominatur actio et passio, et sic tantum erunt hæc duæ denominationes pertinentes ad duas species relationum, et ita non egredientur prædicamentum ad aliquid. Vel constituentur per habitudines ad illas relationes, et ita actio constituetur per respectum ad relationem agentis, passio vero per respectum ad relationem patientis, quod est plane falsum. Tum quia ratio fundandi non dicit alium respectum ad relationem, quæ ex ea consurgit; tum etiam quia passio (sicut supra etiam dicebam ad actionem) non dicit respectum ad relationem, sed ad potentiam patientem.

Actio et passio non ex natura rei, sed ratione ratiocinata distinguuntur.

8. Dicendum ergo censeo, actionem et passionem in re non esse modos ex natura rei distinctos, sed eandem dependentiam et emanationem formæ ab agente, quatenus subjectum intrinsece afficit, vocari passionem, quatenus vero agens ipsum denominat actu agens, vocari actionem; atque ita hæc duo ad summum distingui ratione ratiocinata, id est, fundata aliquo modo in rebus, quæ interdum sufficit ad distinguenda prædi-

camenta, quando inde consurgunt modi denominandi aut prædicandi primo diversi, quod in præsentia contingit. Tota hæc assertio est D. Thomæ, 11 Met., lect. 9, ubi expresse dicit actionem et passionem tantum ratione differre; et idem sumitur ex 2 contra Gent., c. 9, et ex aliis locis supra citatis. Sumitur etiam ex Aristotele, loco supra citato ex 3 Physic., ubi ait eundem motum esse actum agentis et patientis, et secundum eas diversas rationes, actionem et passionem appellari.

9. Et ratione probatur quoad primam quidem partem, quia actio et passio ita conjunguntur realiter in uno motu seu mutatione, ut nec actio a passione, nec passio ab actione separabilis sit, etiam de potentia absoluta; ergo signum est non distingui actualiter ex natura rei. Patet consequentia ex supra dictis de distinctionibus rerum aut modorum; ostendimus enim, ubi tanta intercedit inseparabilitas, nullum relinqui sufficiens indicium actualis distinctionis et ex natura rei. Antecedens autem probatur, quia repugnat passionem fieri in aliquo subjecto, quin ab aliquo agente procedat, quia non potest esse effectus sine causa; hoc autem ipso quod ab agente procedit, invenitur in illa mutatione vera ratio actionis, ut constat ex dictis disputatione præcedenti, et supra cum de transeunte actione Dei ageremus. E converso etiam non potest esse actio ex subjecto (de hac enim est sermo), quin hoc ipso inferat passionem, nam si ex subjecto fit, in subjecto recipitur terminus ejus, et in eodem fit; ergo est passio et receptio ex parte talis subjecti; sunt ergo omnino inseparabiles passio et talis actio. Neque oportet rationem hanc limitare ad actiones transeuntes, aut ad successivas, ut quidam volunt; nam loquendo de passione in generalitate supra posita pro omni mutatione et receptione in fieri, et proportionaliter applicando actionem passioni, generalis est doctrina; nam in actione immanente, sicut est actio, ita etiam est passio perfectiva, et in actione instantanea est etiam mutatio et passio indivisibilis; atque ita semper actio et passio conjunctæ sunt in eadem mutatione.

10. Altera vero conclusionis pars, suppositis præcedentibus, et supposita communi doctrina ac distinctione prædicamentorum, necessario consequitur, quia necesse est admittere aliquam distinctionem inter actionem et passionem; cum ergo non sit realis, nec ex natura

rei, oportet esse rationis. Rursus non potest esse distinctio voluntaria, et gratis conficta, quia distinctio prædicamentorum in rebus ipsis aliquo modo fundata est; ergo est hæc distinctio fundata in ipsis rebus, non quod in rebus ipsis præcedat actualiter, sed virtualiter, et per intellectum vario modo concipientem et definientem percipiatur; hoc ergo sensu recte dicitur illa distinctio rationis ratiocinata; quod si hæc eadem est quæ ab aliis vocatur distinctio formalis, de voce non contendimus. Præterea, hoc etiam probat ratio supra facta de distinctione potentia activæ et passivæ, quæ sæpe in re distinguuntur; et licet aliquando in una re conjungantur, ut in potentiis animæ, tamen ibi etiam saltem ratione ratiocinata distinguuntur, ut supra visum est; ergo actus harum potentialium aliquo modo distinguuntur saltem ratione ratiocinata; nam ex parte ipsarum potentialium, et ex diverso modo quo reducuntur in actum, sumitur sufficiens fundamentum ad prædictam distinctionem rationis inter actionem et passionem. Nec vero intercedit major distinctio, quando potentia activa et passiva realiter et subjecto distinguuntur; nam actus potentia activæ non actuat illam, ut in qua fit, sed ut a qua fit; et e converso, actus potentia passivæ actuat illam ut in qua existit; unus autem et idem actus in re utrumque munus necessario exercet, etiamsi potentia in re maxime distinguuntur, et ideo tunc etiam intercedit distinctio rationis propter diversos respectus, nunquam vero invenitur major distinctio. Atque ita satisfactum est fundamentis aliarum opinionum.

SECTIO II.

Quomodo passio ad motum vel mutationem comparetur, et quid tandem passio sit.

1. Quamvis tractatio de motu, peculiari ratione sit propria naturalis philosophiæ, quatenus motus in rebus corporeis physice seu materialiter fit, tamen abstractior consideratio mutationis sub metaphysicam considerationem cadit, quia in rebus omnibus, etiam materia carentibus, et in omni passione et actione creaturæ intercedit, et ideo aliquid etiam de illo nobis dicendum est. Et aptissime in hunc locum cadit de illo disputatio, quoniam, ut arbitramur, nihil fere inter motum et passionem differt, si cum proportionem comparentur.

De distinctione inter passionem et motum quædam sententia communis.

2. Solet communiter dici motum tribus modis spectari posse: primo, ut est ab alio, et sic vocari actionem. Secundo, ut in aliquo accipitur, et sic esse passionem; tertio, ut est forma, seu terminus in fieri, seu fieri ipsius formæ, seu fluxus tendens in perfectionem formæ, et sic habere rationem motus, distinguque formaliter tam ab actione quam a passione. Hæc est satis communis sententia in 3 Phys. Potestque probari, quia passio ut passio constituit determinatum prædicamentum, motus autem ut motus nullum constituit; ergo necesse est distinguantur, saltem ratione formali. Major supponitur ex divisione prædicamentorum. Minor probatur, primo ex Aristotele in Prædicamentis, ubi cum passionem inter prædicamenta numerasset, de motu agit in Postprædicamentis. Secundo, ex eodem Arist., 2 Physic., text. 4, ubi ait, motum non esse præter res ad quas est motus, ideoque sicut nullum prædicamentum est commune omnibus rebus ad quas est motus, ita motum non esse extra ea prædicamenta ad quæ ejus termini pertinent. Tertio, quia passio cum sit unum genus, univoce dicitur; motus autem non est quid univocum, sed analogum, ut omnes docent, exponentes Aristot. locis citatis; ergo non pertinet ad prædicamentum passionis. Quarto, quia motus dicit quid incompletum et imperfectum, quia solum dicit ipsum terminum, ut partim acquisitum, partim acquirendum; ergo per se non constituitur in prædicamento, sed reducitur ad prædicamentum formæ perfectæ ad quam tendit. Quinto, quia alia est definitio motus quam passionis, nam motum definit Aristoteles, esse *actum in potentia, prout in potentia*, 3 Phys., text. 6; de actione autem et passione subdit, text. 22, esse affectiones ipsius motus, et passionem, esse *actum ipsius passivi*; quæ autem definitione differunt, saltem distinguuntur ratione formali.

3. Quocirca comparari censentur actio et passio ad motum tanquam duo modi formaliter diversi ad unum quasi materiale subiectum, quod afficiunt, quod plane significat Arist. his verbis: *Omnino autem neque doctio proprie idem est, quod disciplina, neque actio idem quod passio, sed motus cui hæc insunt, nam hujus in hoc, et hujus esse actum ad hoc, diversum est ratione.* Unde qui putant

actionem et passionem esse modos ex natura rei distinctos inter se, consequenter existimant eodem modo distingui a motu; qui autem solam distinctionem rationis ponunt inter actionem et passionem, similem ponunt inter passionem et motum; sed utrique conveniunt, quod actionem et passionem condistinguunt ut modos inter se diversos; a motu autem tanquam a re materiali, quæ ab eis modificatur.

Nonnulla in quibus motus et passio conveniant explicantur.

4. In hac tamen sententia, quantumvis communi, illud semper mihi visum est difficile, quia non video in quo constituatur differentia inter passionem et motum, si cum proportionem et secundum completas rationes suas sumantur. Voco autem *cum proportionem*, quod passio successiva ad motum successivum, passio vero instantanea ad mutationem instantaneam, et perfectiva ad perfectivam, corruptiva ad corruptivam, et sic de cæteris comparentur. Ut autem difficultas aperiatur, numeranda erunt omnia quæ in passione et motu reperiri possunt. Et imprimis suppono, tam motum quam passionem tendere in aliquem terminum, et intrinsece dicere respectum transcendentem ad illum. Quod de motu apud omnes indubitatum est, quia motus intrinsecus est via et fluxus, via autem intrinsece respicit terminum; et ideo Aristoteles docet motus distinguendos esse per terminos. De passione vero probari potest eisdem rationibus quibus id de actione probavimus. Nam omnis passio est passiva acquisitio et receptio in fieri; non possunt autem hæc intelligi sine ordine ad formam, quæ fiat vel acquiratur. Unde certius est passiones specificari et distingui ex terminis, quam actiones, ut D. Thomas aperte docet 1. 2, q. 1, art. 3. In hoc ergo motus et passio conveniunt.

5. Et consequenter etiam utrique commune est distingui aliquo modo a termino, non quidem ut rem a re, sed saltem ut modum. Quod quidem de motu fere omnes docent in 3 Physicorum, ubi Aristoteles, textu 4, non obscure id significat, et D. Thomas, et 5 Physic., textu 9, ubi idem tenet Averroës, Alexand., Themist., et alii. Est autem eadem ratio de passione, ut iidem sentiunt, quia distinctio aliqua in re necessaria est; major autem nec est necessaria, nec intelligi potest. Primum patet, quia potest forma manere in subjecto

absque tali motu, vel passione, ut ex se constat; ergo distinguuntur aliquo modo ex natura rei, juxta principium sæpe a nobis repetitum. Secunda vero propositio probatur, quia nullum est signum majoris distinctionis, cum e converso fieri non possit ut talis motus vel passio sine tali termino existat. Deinde, non esse necessariam majorem distinctionem facile probatur, quia cum forma aliqua fit in subjecto, in illa est dependentia qua simul pendet a subjecto, et a principio a quo manat, quæ una et eadem est; a forma quæ dependet, solum distinguitur ut motus, ex natura rei, ut constat ex supra dictis de educatione formæ de potentia materiæ; sed ex vi hujusmet dependentiæ ut receptæ in passo, passum ipsum patitur, et recipit formam; ergo passio nihil aliud est quam hæc dependentia, seu hoc ipsum fieri passivum ut receptum in passo, et afficiens ipsum; sed hæc dependentia non est nisi modus quidam ipsius termini; ergo non est necessaria alia res distincta a termino ad veram rationem passionis, et ad munus ejus intelligendum.

6. Imo hinc etiam concluditur non esse possibilem talem rem distinctam, quia tum passum et reciperet formam, quæ est terminus passionis, et reciperet dependentiam ejus (supponimus enim esse talem dependentiam, quæ ex subjecto fit), et præter hæc reciperet illam aliam rem realiter distinctam; ergo in qualibet passione necessario essent duæ receptiones, et duæ res receptæ, quod est absurdum; et tunc etiam una res non est receptio alterius. Item si essent res distinctæ, posset Deus quamlibet sine alia conservare; ergo et posset recipi terminus cum suo fieri sine alia re realiter distincta, et ita tunc pateretur subjectum sine passione, ut e converso posset conservari illa res, quæ est passio, sine altera quæ est terminus. Dices: simili argumento probaretur, neque ex natura rei distingui formam a passione, quia non potest forma recipi sine passione. Respondetur negando consequentiam, quia, licet non possit hæc forma recipi sine aliqua passione, quia non potest esse sine aliquo modo dependentiæ et receptionis, potest tamen conservari sine hac receptione seu passione, qua in principio facta vel recepta est; potest etiam in ipsa conservatione plures dependentias variare, quod est sufficiens signum distinctionis modalis, non tamen majoris, ut sæpe dictum est.

7. Tertio, conveniunt motus et passio, quia utrumque respicit subjectum, et idem subjectum sub eadem capacitate passiva, seu potentialitate. Probatur, nam de passione certum est dicere intrinsecam habitudinem ad passum; nam omnis actus actuans, ut talis est, dicitur habitudinem ad potentiam, cujus est actus; sed passio est actus passi, ut passum est; ergo dicitur habitudinem intrinsecam ad illud; habitudinem (inquam) transcendentalem, sicut supra diximus de habitudine actionis ad agens, quod eadem proportionem explicandum est, et rationes ibi factæ hic a fortiori procedunt. De motu vero, quod similem habitudinem dicat ad passum seu mobile, probatur ex Aristotele definiente motum, quod sit *actus entis in potentia, prout in potentia*, ubi aperte definit motum per habitudinem ad subjectum. Deinde creatio passiva, ut supra ex doctrina D. Thomæ vidimus, ideo non est vera mutatio, quia non est actus alicujus subjecti; ergo est de ratione mutationis ut dicat habitudinem ad subjectum, quod per eam mutatur. Præterea mutari proprie dicitur id quod se habet aliter quam prius, teste Aristotele; ergo necesse est ut motus dicat respectum ad aliquod subjectum, quod formaliter facit aliter se habere quam prius, nam terminus non proprie dicitur aliter se habere quam prius, cum prius non esset, sed illud proprie mutari dicitur, quod prius erat sub uno termino motus, et postea est sub alio. Denique motus essentialiter est actus, quo formaliter constituitur res, quæ actu movetur, in ratione motæ; ergo motus ut talis est, dicitur intrinsecam habitudinem ad talem effectum, et ad subjectum in quo illum habet.

8. Instari autem solet de motu locali¹, qui non est in subjecto, quod moveri dicitur, sed in corpore circumstanti; nam motus est in subjecto, in quo est terminus ejus; locus autem qui est terminus motus localis, non est in corpore, quod movetur vel locatur, sed in circumstante. Sed ad hoc facile respondetur negando assumptum: nam motus localis intrinsece inhæret mobili; alias quomodo illud vere ac realiter mutaret? Ad argumentum autem respondetur², intrinsecum terminum motus non esse locum circumstantem, sed Ubi intrinsece, quod realiter intrinsece est in

¹ Lege Fonseca, lib. 5 Met., c. 15, q. 7, sect. 5.

² Vide Conimbric., lib. 3 Phys., c. 3, q. 2, art. 2.

ipso locato, ut infra ostendemus; unde illud argumentum potius probat oppositum. Igitur in universum motus et passio etiam conveniunt in hoc, quod dicuntur habitudinem ad subjectum, quod intrinsece et formaliter afficiunt.

9. Quod vero passio et motus proportionaliter sumpta respiciant idem subjectum, et secundum eandem capacitatem et potentialitatem, probatur tum inductione, tum declaratione et applicando definitionem motus ab Aristotele datam. Nam calefactio, passio et motus calefactionis, prout fiunt in aqua, actuant illam secundum capacitatem quam habet ad recipiendum calorem, et quatenus secundum illam capacitatem supponitur esse in potentia, id est, carens calore, et reduci de tali potentia in actum. Hoc est enim quod Aristoteles dicit, motum esse actum entis in potentia, prout in potentia. Duobus enim modis solet illa particula explicari: primo, quod motus sit actus quidam imperfectus, qui ita actuatur mobile, ut illud relinquat in potentia secundum quam magis ac magis actuatur. Atque hoc modo convenit definitio tantum motui successivo, de cujus ratione est, ut dum est, partim sit acquisitus, partim aliquid ex eo supersit acquirendum, et ideo ex ea parte, qua jam est, est actus entis habentis potentiam ad ipsum; quatenus vero aliquid ex eo superest acquirendum, relinquit suum subjectum in potentia, ut amplius actuari possit; et quia subjectum ita actuatur per motum, ut per illum semper tendat in ulteriorem perfectionem, ideo dicitur motus esse actus entis in potentia, prout in potentia. Hoc autem totum convenit passioni, ut passio successiva est (jam enim diximus hæc esse cum proportionem comparanda), nam hæc etiam passio actuatur passum, quatenus habet potentiam ad acquisitionem alicujus formæ; et si est passio successiva, ita actuatur, ut semper relinquat subjectum in potentia ad ulteriorem perfectionem, et in illam tendat; ergo in hoc etiam convenit cum motu.

10. Alio modo potest illa definitio quoad ultimam particulam exponi, scilicet, motum esse actum entis in potentia, prout in potentia, id est, prout primo transit ab esse in potentia adesse in actu; est enim in potentia passiva, quamdiu habet aptitudinem ad actum, et illo caret; reducitur autem in actum, quando illum recipit; hæc autem reductio inchoatur ab ipso fieri, seu acquisitione passiva illius formæ, quæ est proprius actus talis potentiæ; unde, quia motus con-

sistit in actuali termini acquisitione, ut est verior et communior sententia, ideo primus actus, quo incipit actuari subjectum, prout existebat in potentia, est ipse motus. Quo sensu mihi non displicet, quod ex Alexandro refert Simplicius, 2 Phys., com. 8, *motum esse primam mutationem ejus, quod est in potentia, ut tale est*, quamvis melius dixisset, *primam actuationem*, ne definitum in definitione ponere videatur. Nam juxta hunc sensum, definitio illa non solum successivo motui, sed etiam mutationi instantaneæ convenit. Nam omnis mutatio est actus entis habentis potentiam ad illam, et per illam primo reducitur de potentia in actum, et ideo omnis mutatio instantanea est actus entis in potentia, prout in potentia. Hoc autem totum convenit etiam passioni, universe et proportionate sumptæ. Nam tunc primo incipit subjectum reduci de potentia in actum, cum primo pati incipit, atque ita passio est prima actuatione potentiæ passivæ, et dicitur prima, respectu formæ, ad quam terminatur, quæ actuatur etiam; sed non jam per modum fieri vel passionis, sed in esse jam quieto et perfecto juxta capacitatem suam. Atque hoc in omni passione, tam successiva quam instantanea, tam perfectiva quam destructiva reperitur. Igitur quacunque ratione motus dicitur actus entis in potentia prout in potentia, passioni etiam convenit; ergo nihil superest in quo vera aliqua differentia inter motum et passionem assignari possit.

11. *Satisfit objectioni.* — Dicitur fortasse de ratione motus seu mutationis esse, ut per illam subjectum primo reduceatur de potentia in actum, quia mutari dicitur, quod se habet nunc aliter quam prius; hoc vero non esse de ratione passionis; nam quamdiu subjectum aliquid recipit, vere pati dicitur, etiamsi illud de novo non recipiat, sed antea etiam illud ipsum vel aliquid simile recepisset. Verumtamen hæc differentia et ad summum potest esse in vocibus, et de tali usu et differentia vocum non satis constat. Primum patet, quia primo instanti vel tempore quo aliquid subjectum incipit acquirere formam, sicut mutatur, ita etiam patitur, et utramque denominationem recipit ab eadem acquisitione seu fluxu, prout actuante illud; quod si illa receptio aliquo tempore duret per successionem partium, sicut continue patitur, ita etiam continue movetur, et e converso. Neque ibi habet locum differentia posita, nam ut res moveatur nunc, non est necesse ut an-